فریدا کالۆ
بەناوبانگترین ژنە نیگارکێشی ئەمریکای لاتین.

نالە حەسەن

(من ژیانی ڕاستەقینەی خۆم کێشاوە ، وێنەی هەموو ئەوشتانەم کێشاوە کە بەخەیاڵم دا هاتوون ، بەبێ هیچ ڕاڕایی و دوودڵیەک ...) **فریدا کالۆ**

دەروازەیەک:

سەدەی بیستەم سەدەیەکی خوێناوی و بێشکەی لەئامێزگرتنی دوو جەنگی جیهانی و سەدەی ئەنفال و مردنی بەکۆمەڵ و سەدەی بەکارهێنانی گازە خنکێنەرەکان بوو بە دژی مرۆڤ و مرۆڤایەتی ، لەگەڵ ئەمەش سەدەی بیستەم سەدەی هەڵسانەوە و سەدەی ڕووشاخان بوو بە دژی سەرمایەداری و ئیمپریالیزمی جیهانی ، سەدەی بە سەرکەوتن گەیشتنی شۆرشی ئۆکتۆبەری مەزن و ڕزگاری بوونی دەیان گەلانی ژێردەستە و سەردەرهێنانی دەیان قوتابخانەی ئەدەبی و هونەری نوێ و مۆدێرن بوو . ڕۆلی ژنانی ئەمریکای لاتین لەم سەدەیەدا لە پاڵ مرۆڤە داهێنەرەکانی وەکو (گابریل گاریسیا مارکیز و بابلۆ نیرۆدا و پاولۆ کۆلۆ و دیاگۆ ڕیڤێرا و فولگێنسیۆ بەتیستا و چەندانی تر ...) ڕۆڵی ئەم ژنانە چ لە نێو شۆڕشەکان و چ لە نێو قوتابخانە ئەدەبی و هونەری یە نوێیەکاندا لە ڕووی بەخشش و داهێنان دا ئەگەر لە ئێوروپا و

ئەمریکا زێتر نەبووبێ ئەوا کەمتر نەبووە ، فریدا کالۆ ئەو ژنە هونەرمەندە دەست ڕەنگینە بوو ، کە بۆ هەتاهەتایە خێلی ژنانی دنیا و مێژووی مەکسیک و ئەمریکای لاتین و سەرجەم مرۆڤایەتی تا ئاستی ئەفسانە باس لە داهێنان و سەروەرییەکانی دەکەن ، ِوە لە هەمانکات کالۆ یەکێکە لەو هونەرمەندە شێوەکارییانەی کە لە کتێبی (ئەو سەد هونەرمەندەی دنیایان گۆری) دا ناوی هاتووە . فریدا کالۆ لەگەڵ ئەوەی ، دژوارترین و پڕمەینەتترین و ژیانی هەبووە ، بەڵام هێشتا ئومێدی بە ژیان و عەشق و مرۆڤ نەبڕاوە و بە چاوێکی گەشی پڕ لە هیوا و پڕ لە ڕەنگە جوانە هونەرییەکان لە ژیان و ئایندەی ڕوانیوە ! ئەوەتا لە دواهەمین تابلۆی کە هەشت ڕۆژ بەر لە مردن تەواوی کردووە لە ژێریدا نووسیویەتی " بژی ژیان . ! "

- کورتەیەک دەربارەی ژیان و تابلۆکانی فریدا کالۆ.

فریدا لە 6 ی تەمموزی 1907 لە کاتژمێر هەشت و نیوی بەیانی و لە هاوینێکی بەباران لەشاری مەکسیکۆ لە ماڵەوەیان لە نێو (خانووی شین) لە دایک دەبێت . سێهەمین کچی گوێلێرمۆ کالۆ دەبێت . باوکی بە ڕەگەز هەنگارییەکی ئەلمانی و دایکی مەکسیکی واتە سپانیش ٫ ە . لە بارەی بیروباوەری ئاینیشەوە دایکی کریستیان و باوکی جولەکە بووە . باوکی فریدا لە سەرەتاوە کاری زێرینگەری دەکات دواتر فۆتۆگرافی . فریدا لە ڕێی باوکیەوە ئاشنایەتی لەگەڵ هونەر پەیدا دەکات . چونکە باوکی وەک هونەمەندێک حەزی لە هونەری بیناسازی و هونەری نیگارکێشان بووە . زۆرجاران بە مەبەستی نیگارکێشان فریدا ی لەگەڵ خۆیدا بردۆتە دەرەوە بۆ شوێنە گشتیەکان و بۆ نێو پارکەکان . وە لەکاتی ئیشی فۆتۆگرافیشدا فریدای فێرە ئەوە کردووە چۆن کامێرا بەکاربهێنێت و بە شێوەیەکی دروست وێنەکان بگرێت . ئەو سەردەمەی فریدا تیایدا لە دایک دەبێت ، ئەمەریکای لاتین لە گەرمەی شۆرش و خەبات دا دەبێت لە دژی دیکتاتۆریەت و ئیمپریالیزم ، بۆ بەدەستهێنانی مافە نەتەوایەتی و چینایەتیەکانیان .سێ ساڵ دوای لە دایکبوونی فریدا شۆرشی مەکسیک بە دژی کۆنە دیکتاتۆر (پۆرفیریۆ دیاز) بەسەرکەوتن دەگات . شۆرشەکەش بە سەرکردایەتی (فرانسیسکۆ مادێریۆ) دەبێت . کە دوای سەرکەوتنیان بەسەر پۆرفیریۆ . لە ساڵی 1911 فرانسیسکۆ بەسەرۆک کۆمار هەڵدەبژێردرێت . بەڵام وەزعەکان تاسەر وا نامێننەوە ، بۆیە لە فێبرووەری 1913 سوپای فرانسیسکۆ لەگەڵ هێزێکی تری بەرهەڵستکار شەڕ لە نێوانیان هەڵدەگیرسێ و بە توندترین شێوە لەگەڵ یەکتری بەشەڕ دێن ئەم شەڕوپێکدادانەش بە (تراژیدیای دە ڕۆژ) ناو دەبەن . لەم شەڕەدا فرانسیسکۆ دەکوژرێت و شەڕەکەش دەدۆڕێنن . فریدا لە یادەوەرییەکانی باسی ئەو ڕۆژانە دەکات و دەڵێ (من بەبیرم دێت ، تەمەنم چوار ساڵان بوو ، کە " تراژیدیای دە ڕۆژ " ڕوویدا . من شاهیدم و بە چاوەکانی خۆم بینیم کە " زاپاس " بریندار ببوو خوێن لە جەستەی دەهاتە خوار ، دایکیشم پەنجەرەی ژوورەکەمانی بۆ کردەوە و ئەویش لە پەنجەرەکەوە هاتە ژوورەوە و هیلاک هیلاک دایکیشم تورەگەیەک خواردنی پێی دا) . فریدا کالۆ لە شوێنێکی تری یادەوەرییەکانیدا دەڵێ (کە شۆرشگێڕەکان شار جێدەهێڵن ، شار چۆڵ و هۆڵ وەک بیابان دێتە پێش چاو) . ئەم هەست و سۆزە مرۆڤدۆستیە و پاک و بێگەردییەی منداڵی ، کە گەورە دەبێت دەبێت بەبەشێک لە هەوێنی ئیلهام و

بیرۆکەی نێو تابلۆکانی . لە ساڵی 1922 واتە لە تەمەنی پانزە ساڵیدا دوای تەواوکردنی خوێندنی سەرەتایی باوکی دەینێرێتە قوتابخانەی (The National Preparatory School) ئەم قوتابخانەیە وەکو قوتابخانەیەکی نموونەییە . هەرچەندە قوتابخانەکە زۆر لە ماڵیانەوە دوورە بەڵام باوکی بەو مەبەستە دەینێرێت تاکو بتوانێت بەرزترین پلەی خوێندن تەواو بکات . وە لەلایەکی ترەوە فریدا لەگەڵ باوکی زۆر لە یەکتریەوە نزیکن و لە هەموو کچەکانی خۆشتر دەوێت . وە لەم قوتابخانەیە فریدا 30 سیەمین قوتابی کچ دەبێت لە کۆی 2000 قوتابی . ئەم قوتابخانەیە بۆ فریدای هەرزە و شۆخ ، دەبێتە خاڵی وەچەرخان و پێگەیشتن لە ڕووی فیکری و دەستکەوتنی ڕوئیایەکی ڕۆشن بۆ تێگەیشتن لە خودی خۆیی و لە ژیان و لە دەوروبەر . هەر لەم دەورانی لاوێتیەیدا ، لە نێو " گروپی ئەدیبانی مەکسیک " نزیکایەتی و برادەرایەتی لەگەڵ زۆرێک لە نووسەرانی پێشکەوتووخواز و بەناوبانگ پەیدا دەکات لەوانە (سلفادۆر نۆڤۆی شاعیر ، خاڤیەر ڤیلادۆتیای ڕۆماننووس ، کارلۆس پلیستری شاعیر و چەندنی تر) . لەم ساڵانە دەچێتە نێو گروپێکەوە بە نێوی (Cachuchas) ئەم گروپە لە ڕووی بیروباوەڕەوە بەرگری لە باوەڕی سۆشیالیستی دەکەن بەڵام گروپێکی سیاسی نین ، زیاتر گروپێکی ئەدەبی و ڕۆشنبیرین . گروپەکە لە نۆ کەس پێکدێت حەوت کوڕ و دوو کچ . زیاتر قوتابیە چالاک و خوێنگەرم و یاخیەکانن . زۆر بە چڕی لە هەوڵی خۆ پێگەیاندن و خۆ ڕۆشنبیرکردندا دەبن . سەردەستەی ئەم گروپە " ئەلیجاندرۆ " یە لە بەشی یاسا دەخوێنێت ، دواتر دەبێتە هاوڕێی نزیک و دۆست و خۆشەویستی فریدا . وەهەروەها یەکێک لە قوتابیانی ئەم گروپە سلفادۆر ئەزوێلایە کوڕی ماریانۆ ئەزوێلای ڕۆماننووسە کەسێکی زیرەک و ووریا و بە توانایە . کەسەکانی گروپ بەبەردەوامی هەموو شتێک دەخوێننەوە ، هەر لە (دوماس) وە تا ماریانۆ ئەزوێلا ، هەر لە بابیلەوە تا زۆزۆبرا .. وە گرنگیان بە نوێترین و باشترین بەرهەمە ئەدەبیەکانی مەکسیک دەدا . وە بابەتە وەرگێڕدراوە ڕوسیەکانیان بە تایبەت (پۆشکین و گۆگۆل و ئەندریتۆن و تۆلستۆی و دەستۆفسکی) یان زۆر دەخوێندەوە . فریدا دەیتوانی بە سێ زمان بخوێنێتەوە ، ئیسپانی ، ئەلمانی ، ئینگلیزی . دەربارەی فەلسەفەش حەزی دەکرد لەسەر هیگل و کانت وە قسە بکات . فریدا زۆر حەزی بە خوێندنەوە بوو . هەندێجار بە نوزانەوە بە ئەلیجاندرۆی دەگوت (ئەمرۆکە هیچ کتێبێکم پێ نیە بۆ نێو پاسەکە) لەگەڵ برادەرانی نێو گروپەکەی پێشبرکێی ئەوەیان دەکرد : کامەیان باشترین کتاب و وە بە زووترین کاتیش تەواوی دەکات . فریدا لەگەڵ ئەلیجاندرۆ ڕۆژ لە دوای ڕۆژ زیاتر لە یەکتری نزیک دەبنەوە تا لە هاوینی ساڵی 1923 پەیوەندی خۆشەویستی لەگەڵ یەکدا دەبەستن و زۆربەی کاتەکان بەیەکەوە دەبن .

- ڕووداوێکی خەمناک و تراژیدی.

دوای نیوەڕۆی 17 ی ئەیلولی 1925 ، ڕۆژێک دوای ئاهەنگی یادکردنەوەی سەربەخۆیی مەکسیک لە ئیسپانیا ، لەگەڵ ئەلیجاندرۆ لە قوتابخانە دەگەڕێنەوە لە نێو پاس دا دەبن . لەنێو جەرگەی بازاڕ لە قەرەباڵغترین شوێن پاسەکەیان برێکی نامینێت و لەگەڵ شەمەندەفەردا بەریەکدەکەون . بەریەککەوتنێکی ئێجگار سەخت و دژوار . فریدا لە بن ئۆتومبێل و لە ژێر پارچە ئاسنەکان دەر

دەهێنن ، بەشێوەیەک بریندار و جەستەی خوێناوی دەبێت هەرکەسێک بیبینێت لەو بڕوایە نابێت ئەم

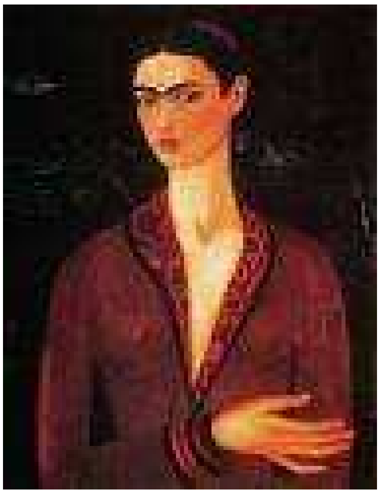

مرۆڤە جارێکیتر چاوی بە ژیان بکەوێتەوە . بڕبڕەی پشتی و پەراسوەکانی و ڕانی ڕاستەیی و سەر و نێو چاوانی و زۆر شوێنی جەستەی دەشکێت و بریندار دەبێت . بەهۆی سەختی بەریەککەوتنەکە جلەکانی لەبەر دادەکەندرێ و جەستەیەکی ڕووتی خوێناوی لە نێو هاوار و قیژەی مەرگ ئەلیجاندرۆ لە باوەشی دەگرێت و دەیبات و لە بلیاردخانەیەکی نزیک شوێنی ڕووداوەکە لەسەر تەختەی بلیاردەکە دایدەنێت تاکو ئیسعافی مانگی سوور دەگات و دەیبەن بۆ نەخۆشخانە . ئەم ڕووداوە تراژیدیە تەواو ئاراستەی ژیانی فریدا دەگۆڕێت . کاریگەرییەکانی هەتاکو مردن بەسەریەوە دەمێنێ و هەرگیز لە ژێر ئێش و ئازارەکانی ڕزگاری نابێت و بە شێوەیەک ئاستی ژیانی دەهێنێتە خوارەوە کە هەرگیز وەکو خۆی لێنایەتەوە . مانگێکی تەواو لە نەخۆشخانە لەسەر جێگا دەبێت ، چەندین نەشتەرگەری بۆ دەکرێت ، ئەو ماوەیەی لە نەخۆشخانەیە جارێکیان بە ئەلیجاندرۆ دەڵێت (شەوانان مردن لە دەوری قەرەوێلەکەم سەما دەکات ، من بۆتۆ و بۆ ئازارەکانم دەگرییەم) دوای مانگێک واتە لە 17 ی ئۆکتۆبەر لە نەخۆشخانە دەچێتە دەرەوە . لە ماڵەوەش بۆ چەند مانگێک لەسەر جێگادا دەمێنێتەوە . ماڵەوەشیان زۆر یارمەتی دەدەن بە تایبەت کریستینای خوشکی . لەو ماوەیەدا ئەلیجاندرۆ و برادەرەکانی سەردانی ماڵەوەی دەکەن ، ئەلیجاندرۆ لە کتێبخانەکەی باوکی بەردەوام کتێبی بۆ دەهێنێت . ئەویش بەئەندازەیەک ئەلیجاندرۆی خۆشدەوێت تا ئاستی ئەوەی هەموو شتێکی پێدەبەخشێت . بەردەوامیش نامە بۆ یەکتری دەنووسن ، نامەکانی فریدا پڕاوپڕە لە موعاناتی تەنیایی و خۆشەویستی هەمیشە داوای لێدەکات زوو زوو سەردانی بکات . لە نامەیەکدا بۆی دەنووسێت (ئەوە ڕەوای هەق نیە تۆ تەنها بۆم دەنووسیت نایێ ی بۆ سەردانم و بینینم ، من لەم کاتانەدا زیاتر هەست بە دڵتەنگی دەکەم ، دەربارەی هەموو شتێکی ژیانم) وا دیارە لەم ماوەیە ئەلیجاندرۆ وورده وورده سەردانەکانی کەمتر کردۆتەوە ، ئەویش نا لەبەرئەوەی فریدا بەهۆی ئەم ڕووداوەوە کەوتۆتە ماڵەوە و ئێستا باری تەندرۆستی باش نیە بەڵکو لەبەر ئەوە بووە فریدا کەسێکی Bi – sexualبووە ، بەمانای (ئەوکەسانەی لە یەک کاتدا دەتوانن لەگەڵ ڕەگەزی نێر و مێ کاری سێکسی بکەن) . فریداش لە نامەیەکدا دان بەمەدا دەنێت و هەموو ڕاستیەکانی بۆ باس دەکات . فریدا لەم ماوەدا زۆر هەست بە تەنیایی دەکات و موعاناتەکانی تادێت زێتر دەبن ، بۆیە بۆ تێپەڕاندنی کات و خۆلەبیرکردن و لەیادکردنی ئێش و ژان و میحنەتەکانی ، بڕیاردەدات دەست بەکاری نیگارکێشان بکات ، فلچە و بۆیەکانی باوکی بەکاردەهێنێت ، دایک و باوکیشی بۆ ئەم مەبەستە یارمەتی زۆری دەدەن ، بۆردێکی نیگارکێشانی بەدیاری بۆ دەهێنن ، بۆردەکە بەشێوەیەک دروستکراوە کە بتوانێت لەنێو جێگاوە بەدەم ڕاکشانەوە نیکارەکانی بکێشێت . لە کۆتایی هاوینی

1926 یەکەمین تابلۆی دەکێشێت ، وێنەی پۆرترێتێکی خۆیەتی کە بەدیاری بۆ ئەلیجاندرۆی دەنێرێت . ئەلیجاندرۆش دیاریەکەی لێ قەبوڵ دەکات و تا ئەندازەیەکی زۆر دڵی پێخۆشدەبێت و زۆریش هانی دەدات . بەدوای ئەمەوە پەیوەندیەکانیان تا ئاستێک بەرەو باشبوونەوە دەچێت ، دوای ئەوەی تابلۆکەی بۆ دەنێرێت لە نامەیەکدا بۆی دەنووسێت (ببوورە لەچوارچێوەم نەگرتووە ، تکایە لە شوێنێکی نزم هەڵیبواسە تاکو هەمیشە سەیری بکەیت و لەبەرچاوانت بێت) لەوەوە بەدوا دەست بەکاری نیگارکێشان دەکات . لەسەرەتاوە نیگارەکانی زیاتر

پۆرترێتە (Self – portrait) پۆرترێتەکانی خۆیی و کەسە نزیکەکانی . وە هەر لەم کاتانەدا لە پاڵ نیگارکێشان کتێبە کۆنەکانی مێژووی هونەری سەدەکانی ناوەڕاست دەورانی ڕێنسانسی زۆر دەخوێندەوە ، لە سەرەتاوە لەژێر کاریگەری نیگارکێشە کلاسیکیە ئیتالیەکانی سەدەی پانزە و شانزەدا دەبێت وەک بۆتێسیلی (Botticelliو برۆنزینۆ . (Bronzino) لەو سەردەمانە فریدا جەستەیەک دەبێت لە تەنیایی ، ئێش و ئازار و موعاناتەکانی چرکە چرکە بۆ ئەلیجاندرۆ دەنووسیەوە لە نێو پۆرترێتەکانی بەهۆی ڕەنگەکان و شێوەی ڕوخسار و باکراوندەکان هەست و ئازارەکانی خۆی دەردەبڕی . وە لە چاوپێکەوتنەکانیش باسی ئەم حالەتانەی خۆی کردووە ، ئەوەتا لە شوێنێکدا دەڵێت (من وێنەی خۆمم کێشاوە چونکە زۆربەی کاتەکان بە تەنیا بووم و هەستم بە تەنیایی کردووە ، من خۆم یەکەمین بابەتی تابلۆکانی خۆم بووم) . کاتێک ئەلیجاندرۆ بۆ خوێندن دەچێتە ئەوروپا ئەو کاتانە دیسان پەیوەندیەکانیا بەرەو کزی دەچێتەوە ، وە لە ناوەڕاستی جونی 1928 کۆتایی بە پەیوەندیەکانیان دێت ئەویش پاش ئەوەی ئەلیجاندرۆ لەگەڵ برادەرێکی خۆی بە ناوی ئیسپرێنزا ئۆردرنیز پەیوەندی خۆشەویستی دەبەستێ . لە سەرەتای 1928 فریدا باری تەندروستی بەرەوباشتر دەچێت دەتوانێ بەهۆی دارشەقە وورده وورده بڕوات . لەوەدەمەدا چەند پۆرترێتێکی خۆی تەواو کردووە ، دەیانبات پێشانی (دیاگۆ ڕیڤێرا) یان دەدات ، دیاگۆ یەکێکە لە هونەرمەندە هەرە بەناوبانگەکانی مەکسیک و تەواوی ئەمەریکای لاتین بە عیملاقی نێو هونەری تەشکیلی ناوی دەبەن . فریدا بەو مەبەستە تابلۆکانی خۆی دەباتە لای ، بۆ ئەوەی بزانێت توانای نیگارکێشانی هەیە ؟ ئەگەرنا وازبێنێت ولە داهاتوودا ئیشێکی تر بدۆزێتەوە بۆ دابینکردنی ژیانی خۆی . دوای ئەوەی دیاگۆ تەواوی تابلۆکانی دەبینێت هانی دەدات بەردەوامبێت و پێی دەڵێ توانایەکی باشت هەیە لەم بوارەدا.

فریدا سێ مانگ دوای نەمانی پەیوەندییەکەی لەگەڵ

ئەلیجاندرۆ لە ڕێگەی ژنە فۆتۆگرافیک و ئەکتەری سینەمایی بێدەنگ (تینا مۆدێتی) دەبێتە ئەندامی پارتی کۆمۆنیستی مەکسیک . لە کۆبوونەوەکان بەشداری دەکات و شەوانانیش دەچێتە ئەو یانانەی کە کرێکاران و خەڵکی هەژاری مەکسیک لەوێدا کۆدەبنەوە . وە زۆرجاران لە شوێنە گشتیەکان قسە بۆ هەژاران و خەڵکی نەدار دەکات و بە بیرباوەڕی مارکسی هانیان دەدات . لەم کۆبوونەوانەدا ڕووبەڕوو دیاگۆش دەبینێت و بەڵام لە نزیکەوە یەکتری ناناسن و هیچ جۆرە پەیوەندیەکیان لەنێواندا نیە . پاش ئەوەی فریدا تابلۆکانی پیشانی دیاگۆ دەدات لەوەبەدوا دەبن بەهاوڕێی نزیکی یەکتری وەک دوو کەسی هونەرمەند و هاوباوەڕ ، وورده وورده فریدا کاریگەری ئەلیجاندرۆی بەسەردا نامینێت واتە دیاگۆ جێگای ئەلیجاندرۆ دەگرێتەوە لە ژیانی فریدا دا . هەرچەندە دیاگۆ بیست ساڵ لە فریدا گەورە ترە و لە ئێستادا لە ژنی یەکەمی جیابۆتەوە ، وە کەسێکی زلل و باڵابەرز و قەڵەو و ناشیرینە ، بەڵام ناوودەنگ و توانا هونەرییەکەی وا لە فریدا دەکات هیچکامێک لەوانەی نەبینێت . فریداعەشقی ڕۆحی ئەم مرۆڤە دەبێت ، عەشقی تواناکانی و

هونەرەکەیی و بیر وباوەڕ و ڕوئیاکانی دەبێت . بە ئەندازەیەک تا ئاستی شێتبوون خۆشی دەوێت . وە لە ساڵەکانی 1928 – 1929 فریدا لەژێر کاریگەرییەکانی دیاگۆ تابلۆکانی دەکێشا ، ئەو کاریگەرییە لە نێوان پۆرترێتی کریستینا کەهلۆ کە لە سەرەتای 1988 کێشاویەتی لەگەڵ پۆرترێتی ئۆگستین ئێم ئۆلمێدۆ لەباری هونەرییەوە جیاوازی تەواو لە ڕەنگ و لە شێوە و لە جۆری وێنەکێشانەکان دەبیندرێ . هەرچەندە لەو سەردەمانە فریدا موعجەب بوو بە هونەری ڕێنسانسی ئیتالی و لەپاڵ ئەمەش گرنگی زۆری بە هونەری میللی و فۆڵکلۆری مەکسیکی دەدا . هەوڵی دەدا ترادیشن و تەقالیدی مەکسیکی بەشێوەیەکی نوێ و مۆدێرن ڕەسم بکاتەوە . لەگەڵ ئەمانەشدا هەم لە ڕێگای دیاگۆ وە هەم لە ڕێگەی خوێندنەوەکانی خۆیەوە بە ستایلەکانی ئێستای مۆدێرنیزمی ئەوروپا ئاشنا بوو ، نوێخوازی لە ڕەنگ و شێوەی ئیشکردنی دەبیندرا . بە تایبەت مامەلە کردن لەگەڵ ڕەنگی تۆخ و بە کارهێنانی ڕەنگی زۆر لە ڕووبەری بچووک لەو سەردەمانەش مۆدێرنیزم لە ئەوروپا و ئەمەریکا لە شەپۆڵدان دابوو . دادائیزم و سوریالیزمی فەڕەنسی و فیوچەریزمی ئیتالی و پۆست _ ئیمپریێشنیزمی ئەلمانی و ئەبستراکتی ئەمەریکی و کوبیزمی ئیسپانی و ئەم قوتابخانە هونەرییانە لە بواری هونەری و مەعریفی دا سایەیان کێشابوو بەسەر دنیادا ، بێگومان لەم سەردەمانەشدا ئەمەریکای لاتین لە ژێر ئەم کاریگەریانە بە دەر نەبوو . دیاگۆ لەم قوتابخانە تازە و مۆدێرنانە ئاگایی و توانایەکی باشی هەبوو . پاشئەوەی کوبیزم جێدەهێڵێت دەچێتە ئیتالیا بۆ دیراسەکردنی هونەری کلاسیکی ئیتالی لە ساڵی 1921 دەگەڕێتەوە مەکسیک .. بە توانایەکی سەرسووڕهێنەرەوە ئیش لە هونەری موراڵیزم (تابلۆی گەورەی سەردیوار) دەکات ، کە دواتر وەک قوتابخانەیەکی تازە دەردەکەوێت . فریدا لە ساڵی

1943 لە نێو یادەوەرییەکانی باسی ئەم کاریگەرییەیانەی دیاگۆ دەکات و دەڵێ (من لە سەرەتا تابلۆی ئەو شتانەم دەکێشا کە ئەو حەزی لێدەکرد . ئەویش شانازی پێوە دەکردم و زیاتر خۆشی دەویستم) لە شوێنێکی تردا دەڵێ (دیاگۆ هەستێکی شۆڕشگێڕانەی پێبەخشیم بۆ ژیان و هەستێکی ڕاستەقینەش بۆ ڕەنگەکان) هەر لەوکاتانە لە ساڵی 1929 بەناوبانگترین تابلۆ دەکێشێ بە ناوی (پاس) . لە 21 ی ئۆگستی 1929 فریدا و دیاگۆ ئاهەنگی هاوسەرێتیەکەیان دەگێڕن ، دایکی فریدا ڕازی نابێت بە دوو دەلیل یەکەم .. دیاگۆ کەسێکی کۆمۆنیستە و لە ژنی یەکەمی جیابۆتەوە . دووەم .. کەسێکی بەتەمەن گەورە و زۆر ناشیرینە . وە لە ئاهەنگەکەشیان ئامادە نابێت . بەڵام باوکی هەرچەندە سەددەرسەد ڕازی نیە بەڵام وەکو دایکیشی بەم شێوەیە بە دژیان ناوەستێ و لە ئاهەنگەکەیان ئامادە دەبێت . وە ئەم هاوسەرێتیە بە ناوی زەماوەندی (فیل و کۆتر) ناودەبەن . دیاگۆ لە دیسەمبەری 1929 کۆمیشنێک لەگەڵ ئەمەریکا قەبول دەکات ، لە بەرامبەر پڕۆژەیەکی هونەری پڕۆژەکەش ئەوەیە (چەند وێنەیەکی گەورەی موڕالی) لە پەیمانگە هونەرییەکان و لە شوێنە گشتیەکان دروست بکات . لە ساڵی 1930 بەیەکەوە دەچن بۆ ئەمریکا ، لە سەرەتا لە فرانسیسکۆ و دواتر دەچن بۆ نیۆرک و شیکاگۆ . وە دەزگا ڕاگەیاندنەکان گرنگیەکی زۆر بەم چوونەیان دەدەن و فریدا ش لەم ماوەیە زۆر کەسی ناودار و بەناوبانگ دەناسێت . یەکێک لە وانە ئیدوارد ویستۆن ’ە ، وەهەروەها لەم ماوەیەدا فریدا بۆ یەکەمجار سکی دەبێت ، ماوەیەک لە نەخۆشخانە دەمێنێتەوە بەڵام منداڵەکەی لەباردەچێت . دواى پشکنین و تاقیکردنەوەکان پزیشکەکەی پێیڕادەگەیەنێت کە بۆ هەتاهەتایە شانسی منداڵبوونی نیە . چونکە بەهۆی ڕووداوەکەوە منداڵدانی لە شوێن خۆی نەماوەتەوە ، نەک هەر ئەمە بەڵکو بەهۆی ئەم ڕووداوەوە پەردەی کچێنی یشی لەدەست دابوو . فریدا زۆر خەمناک دەبێت کە منداڵەکەی لە دەست دەدا بەتایبەت کە ئەوەش دەزانێت کە بۆ هەتاهەتایە منداڵی نابێت ئیتر زۆر بێئومێد دەبێت و تابلۆیەک ڕەسم دەکات ئەم ئێش و ژانەی خۆی تیا دەردەبر◌َێت . ئیتر بەم شێوەیە ژیان لە ئەمەریکا بەسەر دەبەن ، دیاگۆ خەریکی بردنە پێشەوەی کارە هونەرییەکانی دەبێت لە ساڵی 1932 فریدا بە تەنیا دەگەڕێتەوە مەکسیک چونکە دایکی کۆچی دوایی دەکات بە هۆی شێرپەنجەی سینگ ەوە . دواى ماوەیەک دەگەڕێتەوە ئەمەریکا ، لەم ماوەیەدا هەندێک لە پۆرترێتەکانی لە گەلەرییەکان لە پێشانگایە هاوبەشەکان هەڵدەواسرێ ، وە گرنگی دانەکەش لەوێوەیە چونکە فریدا ژنی دیاگۆی گەورە نیگارکێشە ، فریدا لە ساڵی 1933 تابلۆی (My dress hang there) لەم تابلۆیەکا کاپیتالیزمی ئەمریکا و دنیای هاوچەرخ و پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا بە شێوەیەکی هونەریانە ڕەسم دەکات . وە هەر لە ساڵی 1933 ناکۆکی دەکەوێتە نێوان دیاگۆ و ڕۆکلێر سێنتەری ئەمەریکی ، وە کۆمێشنەکە ڕادەگیرێ و کۆتایی بە پەیمانەکە دەهێنن . وێنە موڕالیەکان هەڵدەوەشێننەوە ، لە دیسەمبەری 1933 دەگەڕێنەوە مەکسیک

. له سالی 1934 فریدا بۆ جاری سێیەم سکی پڕ دەبێت و دیاگۆ ش لەم ماوەیەدا بە دزییەوە کاری سێکسی لەگەڵ کریستینا خوشکە بچوکی فریدا دەکات ، کە فریدا بەمە دەزانێت زۆر تووڕە دەبێت و تەواو لە دیاگۆ بێئومێد دەبێت . وە لە کۆتایی ئەمسالەدا دەست بە تابلۆیەک دەکات بە ناو (A few small nips) لەم تابلۆیە مەبەستیەتی ناپاکیەکانی دیاگۆ و ئازارەکانی خۆیی و ڕەشبینیەکانی وێنە بکێشێ ، وە ئەم تابلۆیە لە سەرەتای سالی 1935 تەواو دەکات . وە لەمبارەیەوە فریدا قسەیەکی هەیە دەڵێ (دوو ڕووداو لە ژیانمدا کاریگەری زۆریان لێکردوم ووره و ئاستی ژیانمیان هێناوەتە خوارەوە ، یەکێکیان ڕووداوەکەی سەرشەقام بوو ئەویتریشیان دیاگۆ !) . بۆیە بڕیاری ئەوە دەدا لە دیاگۆ جیا ببێتەوە ، بەڵام جیابوونەوەکەیان درێژە ناکێشێت ، لە کۆتایی 1935 لەگەڵ یەک ئاشت دەبنەوە و بەڵام هەریەکەیان بۆخۆیان بە جیا دەژیین . لە سالی 1937" لیۆ ترۆتسکی و خێزانەکەی ناتالیا سیدۆڤ " دێن بۆ مەکسیک ، هەرچەندە فریدا و دیاگۆ هێشتا بەجیا دەژیین بەڵام بەیەکەوە پێشوازی لە ترۆتسکی و خێزانەکەی دەکەن ، وە لەیەک خانوودا لەگەڵ ئەوان بەیەکەوە دەمێننەوە بەڵام فریدا و دیاگۆ شەوانان بەیەکەوە لەیەک ژوور ناخەون ، لەوماوەیەدا ترۆتسکی و فریدا زۆر لەیەکتری نزیک دەبن ، وە ژێربەژێر پەیوەندی سێکسیان دەبێت ، فریدا وەک تۆڵە سەندنەوەیەک لە دیاگۆ بەرامبەر بەو کارەی لەگەڵ کریستینای خوشکی کردوویەتی ئەمە دەکات . فریدا و ترۆتسکی زۆربەی کاتەکان بە ئینگلیزی بەیەکەوە قسە دەکەن بە تایبەت ئەوکاتانەی ناتالیا لەگەڵیادا دەبێت . فریدا هەر بەنێوی " پیاوە پیرەکە " بانگی ترۆتسکی دەکا لەو ماوەیەدا

وێنەی پۆرترێتێکی خۆی دەکێشێ و بە دیاری دەیدات بە ترۆتسکی ، لە سالی 1939 کۆتایی بە پەیوەندیە نهێنیەکەیان دەهێنن و وە لەسەرداوای ناتالیا ئەوجێگایە بەجێدەهێڵن و ترۆتسکی تابلۆکەی فریدا بەدوای خۆی بەجێدەهێڵێت . وە هەروەها لە ئەپریلی 1938 گەورە شاعیری سوریالیستی فەڕەنسی (ئەندریۆ بریتۆن) و خێزانەکەی (جاکلین لامان) هونەرمەندی نیگارکێش ، دێن بۆ مەکسیکۆ بەمەبەستی بینینی ترۆتسکی . لەماڵی (گەدەلاپ مارێین) ژنی یەکەمی دیاگۆ دەمێننەوە ، لەوێدا بریتۆن و فریدا یەکتری دەبینن ، کاتێک بریتۆن تابلۆی تەواو نەکراوی (ئاو چی پێبەخشیوم ! ؟) ی فریدا دەبینێت . یەکسەر فریدا بە هونەرمەندێکی سوریالیست ناودەبات . وە داوای لێدەکات سەفەری پاریس بکات و لەوێشدا تابلۆکانی نمایش بکات . لە ئۆکتۆبەری 1938 فریدا دەچێتە نیۆرک بۆکردنەوەی یەکەمین پێشانگای تایبەتی خۆی لە" جولیان لێڤی گەلەری " ئەم پێشانگایە لە نۆڤەمبەری یەک تا نۆڤەمبەری پانزە واتە بۆ ماوەی دوو هەفتە دەخایەنێت . بە 30 تابلۆ بەشداری دەکات . تا کۆتایی پێشانگاکە 12 تابلۆی دەفرۆشرێت . لەوکاتانەی فریدا لە نیۆرک دەبێت لەگەڵ (نیکۆلاس مورەی) هەنگاری دەبن بە هاوڕێ و پاش ماوەیەک پەیوەندیەکەیان گەشە دەکات و دەگاتە ئاستی پەیوەندی خۆشەویستی . نیکۆلاس مورەی فۆتۆگرافیستێکی بەناوبانگە

لە بواری ڕۆژنامەنووسیش چالاکە و نووسەرێکی سەرکەوتووشە . لەوکاتەدا بە تەنها لەگەڵ چوار منداڵەکەی دا دەژیێ . دوای ماوەیەک فریدا دەگەڕێتەوە مەکسیک . لە ساڵی 1939 دەچێتە پاریس لە پێشانگەی (Colle Gallery) دووەم پێشانگەی تایبەتی خۆی بۆ دەکرێتەوە ، لە پاریس لەلایەن ڕۆشنبیران و نووسەران و ڕەخنەگران پێشوازییەکی گەرمی لێدەکرێت ، وە پێشانگەکە و تابلۆکانی بەرز دەنرخێنن . وە پیانگاکەی دەگوازێتەوە " لەندەن " لە ژێر چاودێری بریتۆن و برادەرەکانی . فریدا لە فەڕەنسا زۆر خۆشحاڵ نابێت ، لەم ماوەیەدا لەگەڵ نیکۆلاس و دیاگۆ لەگەڵ هەردووکیان بەهۆی نامەوە لە پەیوەندی گەرم دا دەبێت . بیری هەردووکیان دەکات و هەردووکیانی خۆشدەوێت . لە نامەیەکدا لە وەڵام بە نیکۆلاس دەنووسێت (زۆر بیرت دەکەم و زۆرم خۆشدەوێیت ، جگە لە دیاگۆ هیچ کەسێکم هێندەی تۆ خۆشنەویستووە) وە لە مارسی 1939 فریدا دەگەڕێتەوە نیۆرک بۆلای نیکۆلاس ، بەڵام

لەوکاتەدا بۆی ڕوون دەبێتەوە نیکۆلاس پەیوەندی لەگەڵ ژنێکی تردا هەیە ئیتر پاش ئەمە پەیوەندی لەگەڵ نیکۆلاس نامینێت لە ئەیپریل دەگەڕێتەوە بۆ مەکسیک ، لەم ماوەیەشدا هەر بە تەنیا دەژیێت . لە نۆڤەمبەری ئەمساڵەدا بە ڕەسمی لەگەڵ دیاگۆش لە یەکتری جیا دەبنەوە . ئەم جیابوونەوەیە زۆر کاری لێدەکات و لەژێر ئەم ئازار و موعاناتە تابلۆی (Las Dos Fridas) دەکێشێت . لەوەبەدوا دیسان باری تەندروستی بەرەو دژواری دەڕواتەوە ، لە ساڵی 1940 دەچێتەوە فرانسیسکۆ بۆلای دکتۆر " ئیلۆسەر " ئەم دکتۆرە زۆر کەسێکی نزیک و برادەری هەردووکیانە ، دکتۆر ئیلۆسەر قسە لەگەڵ دیاگۆش دەکات و ڕازیان دەکات بەوەی ژیانی هاوسەرێتییان لەگەڵ یەکدا پێکبهێننەوە . چونکە ئەم ڕاستیە لە هەردووکیان دەبینێت کە تا چ ئەندازەیەک یەکترییان خۆشدەوێت ؟ فریدا ڕازی دەبێت بەڵام بە دوو مەرج (نە سێکس و نە پارە) واتە سێکس بەیەکەوە نەکەن و هیچ پارە و یارمەتیەکیش لە دیاگۆ وەرنەگرێت ! هەردووکیان بەم مەرجانە ڕازی دەبن ، دووبارە لە ئاهەنگێکی میللی دا بۆ جاری دووەم زەماوەندی هاوسەرێتیان دەگێڕن . وە لە ساڵی 1941 فریدا باوکی بەهۆی (دڵ وەستان) ەوە دەمرێت . ئیتر فریدا بۆ یەکجاری لە خانووی شین دا دەمێنێتەوە و هەر لەوێدا دەژیێت . لەوکاتەشدا دیاگۆ لە خانوویەکی بچکۆلانەی گەرەِکی " سان ئەنجەلس " دەژیێ ئەم خانووە هەم ستۆدیۆ و هەم جێگای ژیانیەتی . لەم سەردەمانەدا فریدا تابلۆکانی زۆر بە گەرمی لە شارەکانی (مەکسیکۆ ، نیۆرک ، بۆستن ، فیلادیلیفیا) لە پێشانگە هاوبەشەکان نمایش دەکرێت . فریدا لە ساڵی 1944 خەریکی نووسینەوەی یادەوەرییەکانی دەبێت ، کە دواتر لە ڕێگەی یادەوەرییەکانی بە تەواوی کون و کەلەبەر و خەم و

مەینەت و تەنیاییەکانی ئاشنا دەبین . لە ساڵی 1950 جارێکی تر بۆ ماوەی نۆ مانگ دەکەوێتەوە نەخۆشخانە حەوت نەشتەرگەری بڕبڕەی پشت و پەراسووەکانی بۆ دەکرێت ، دیاگۆ لەم ماوەیەدا هەموودەم لە گەڵیا دەمێنێتەوە و شەوانان لە ژوورەکەیدا دەخەوێت . بەم سەپۆرت و هاودڵیەی دیاگۆ زۆر خۆشحاڵ دەبێت و بۆیە دەڵێ (من تا ئەوکاتەی لە ژیاندا بم دەبێ سێ شت بکەم ، تابلۆ و تابلۆ و تابلۆ ... !) لە ساڵی 1951 باری تەندروستی زیاتر بەرەو دژواری دەڕوات ، وە ئازارەکانی زۆر زێتر دەبن و ناتوانێت ئاسایی هاتوچۆ بکات . وەک کەسێکی کەمئەندام بە کورسی تایبەت هاتوچۆ دەکات . لەم ماوەیەشدا هەر خەریکی وێنەکێشان دەبێت بەڵام لەبەر ئازارەکانی کەمتر دەتوانێت کار بکات ، لەگەڵ ئەوەشدا لە ماوەی دووساڵ 15 تابلۆ تەواو دەکات ، هەندێک لە تابلۆکانی لەسەر شێوەی ژیان و بیرکردنەوە و خەمەکانی خۆیەتی هەندێکیش ڕەسمی میوە و ڕووەک و شتە جوانە سروشتیەکانن . لە ساڵی 1953 کاتێک دەزانن فریدا لە مردن نزیک بۆتەوە لە سەر داوای " لولا ئەلفریدۆ " وەک ڕێزلێگرتن و پاداشتێک لە شکۆمەندی و لە هەوڵە ماندوونەناسەکانی ئەم ژنە هونەرمەندە داهێنەرە یەکەمین پێشانگەی لە شاری مەکسیکۆ لە 13 ی ئەپریل تا 17 ی ئەپریلی 1953 لە (گەلەری هاوچەرخی هونەری مەکسیکۆ) بۆ دەکەنەوە ، هەرچەندە دکتۆرەکەی فریدا ئاگادار دەکاتەوە کە ناتوانێت لەم پێشانگەیەی بەشداری بکات ، بەڵام فریدا گوێ بەم داوایەی دکتۆر نادات و لە کاتی دیاریکراو لەسەر قەلەوێرەکەی بە ئۆتۆمبێلێکی تایبەت دەیگەیەننە گەلەرییەکە ، خەڵکەکە کاتێک فرێدا دەبینن سەریانسووڕ دەمێنێت ، دیاگۆ و برادەرەکانی و کەسانی هونەرمەند و نووسەر و ڕۆژنامەنووسەکان لە دەوری کۆدەبنەوە ، لەنێو ئەم گەلەرییەدا خۆزگە جوانەکانی ئەم هونەرمەندە و ڕەنگە ناسکەکان و هێمنی مۆسیقا و زەردەخەنەی سەر ڕووخساری خەڵکەکان ئاوێزانی یەکتری دەبن و جوانترین دیمەن و تابلۆیەکی قەشەنگ پێکدەهێنن .

فریدا لە ساڵی 1953 قاچی ڕاستەی تووشی گانگرین دەبێت ، لە خوارچۆکی ڕا قاچی ڕاستەی دەبڕنەوە قاچی داری بۆ دادەنێن . لە یادەوەرییەکانی ئەم موعاناتەی بە وێنەیەک دەربڕیوە کە وێنەی قاچێکی کردووە و لە تەنیشتی نووسیویەتی (من قاچم بۆ چیە کە دووباڵم هەبێت بۆ فڕین !) لە ساڵی 1954 تابلۆیەک دەکێشێت لە تابلۆکە مارکسیسم وەک ڕێگا چارە و وەک دەرمانی هەموو دەردەکان پێشان دەدات ، هەرچەندە لە ساڵی 1929 بە هۆی وەرگرتنی کۆمێنشنێک لە میری ، دیاگۆ لە پلەی سەرۆکایەتی گشتی پارتی کرێکارانی مەکسیک دەهێندرێتە خوارەوە و دواتر هەر لە حیزب دەردەکرێت و پاشان فریداش واز لە حیزب و کاری حیزبایەتی دەهێنێت ، بەڵام هەتا دوا چرکەکانی ژیانی وەکو کەسێکی کۆمۆنیست و مارکسیست دەمێنێتەوە هەرگیز بۆ چرکەیەکیش باوەڕی بە مارکسیسزم لەق نابێت . لە ئەپریلی هەمان ساڵ بۆ چەند مانگێک لەژێر چاودێری دکتۆردا دەبێت بەڵام لە 2 ی تەمووز بۆ جارێکی تر سەرپێچی لە بڕیارەکانی دکتۆر دەکات و لەگەڵ دیاگۆ بەشداری لە خۆپیشاندانێکی سەرشەقام دەکەن بە دژی ئەمریکا ، بەهۆی دەستتێوەردانی لە کاروباری ناوخۆی " گواتیمالا " . ئەمەش دواهەمین دەرکەوتنی دەبێت لە شوێنە گشتیەکان دا . لە شەوی 13 ی تەمووز فریدا لە تەمەنی 47 ساڵی لە نێو ماڵەکەی خۆی لە خانووی شین دڵی لە لێدان دەکەوێت و دەمرێت . وە دواهەمین تابلۆی هەشت ڕۆژ بەر لە مردن تەواوی دەکات ، لە تابلۆیەکە وێنەی چەند

شووتیەکی کێشاوە ، بە ووردبوونەوە لەم تابڵۆیە هەست بەوە دەکەیت کەوا فریدا چ باوەڕێکی قووڵی بە ژیان هەبووە . چەندە بە ناسکی لە ژیانی ڕوانیوە ، لەسەر شووتیە نەشکاوەکە لەلایەک دەکرێ خوێندنەوەی ئەوەی بۆ بکەین کەوا لە پرۆسەی کێشە و ململانێی نێوان مرۆڤ و سروشت هێشتا زۆرێک لە نهێنیەکان ماوە مرۆڤ دەستی پێڕانەگەیشتووە و کەشفی نەکردووە ، وە لەلایەکی تر دەکرێ خوێندنەوەی بەردەوامبوونی ژیان و کۆتایی نەهاتنی ژیانی بۆ بکەین ، لەسەر ڕووی دەرەوەی شووتیەکەش ڕەنگە تاریک و ئاچوغەکان لەلایەک و لەلایەکی تریش باکراوندی تابلۆکە ململانێکانی نێوان ڕووناکی و تاریکی یان دەکرێ ئەمەش ململانێکانی نێوان ژیان و مردن بێت یان مردن و لە دایکبوونەوە بێت ، وە لەژێر تابلۆیەکەش نووسیویەتی Viva La Vida واتە بژی ژیان . ماوەیەک بەر لە مردنی لێی دەپرسن .. دواى مردنت چی لەلاشەکەت بکەین ؟ ئەویش لە وەڵامدا دەڵێت (بیسووتێنن ، من نامەوێت بە خاکی بسپێرن ، چونکە من کاتێکی زۆرم بە ڕاکشان و پاڵکەوتن بەسەر بردووە ، بەس بیسووتێنن !) وە خۆڵەمێشەکەی لە خانووی شین هەڵدەگرن . دواى مردنی فریدا ، دیاگۆ خانووی شین بەخۆڕایی دەدات بە میری وە دیاگۆش دواى سێ ساڵ واتە لە سیڵی 1957 دا دەمرێت . وە لەلایەن میریەوە بەشێوەیەکی ڕەسمی لە 12 ی تەمووزی 1958 خانووی شین وەکو مۆزەخانە دەکرێتەوە و بە مۆزەخانەی فریدا ناودەبردرێ .

- فریدا کالۆ و سوریالیزم.

من هەرگیز خەونەکانم نەکێشاوە ئەوەی کێشاومن ژیانی ڕاستەقینەی خۆم بووە .... فریدا کالۆ

کاتێک فریدا گرنگی دەدا بە ترادیشن و فۆلکلۆر و تەقالیدە میللیەکان ئەوە لەوەوە سەرچاوەی گرتبوو کە زۆر شانازی بە هونەرمەندە شێوەکارییەکانی سەدەی نۆزدەیەم دەکرد وەک (جۆسی ماریا ، جۆسی ئۆگستین ئاریتا ، هێرمین گیلدۆ یوستوس) . وەلە هەمانکات موعجەبیش بوو بە هونەرمەندە ئیتالیاکانی سەردەمی ڕێنسانس ، ئەم کاریگەریانەش لە تابلۆکانیدا بە ئاشکرا دەبیندرێت . بەڵام کاتێک " ئەندریۆ بریتۆن " لە ساڵی 1938 تابلۆی (ئاو چی پێبەخشیووم) دەبینێت و فریدا بە سوریالیست ناو دەبات ، لەوکاتەدا

نەک هەندێک لە نوسەران و هونەرمەندان بەڵکو فریدا خۆشی هەست بە ناتەباییەک و هاودژیەک دەکات . وە هەرگیز ناسنامەی هونەری خۆی وەک سوریالیستێک ڕانەگەیاندووە . بۆیە لە چاوپێکەتنێک لە ساڵی 1938 دا دەڵێت (من نەمدەزانی سوریالیستم ، تاکو ئەندریۆ بریتۆن هاتە مەکسیک و پێی گوتم ... !) . هەروەها کاتێک فریدا لە ساڵی 1939 دەچێتە پاریس وە لەوێدا

پێشانگەی تایبەتیان بۆ دەکەنەوە ، سوریالیستەکان فریدا بە سوریالیست ناو دەبەن ، وە لە کتێبی (ئیزمەکان ... تێگەیشتنێک بۆ هونەر) لە بەشی قوتابخانەی سوریالیزم ، ناوی فریدا کالۆ لەپال سلفادۆر دالی و ماکس ئێرنست و هانس ئارپ و پۆل کلی و .... ناوی فریدا بە سوریالیست هاتووە وە لە ساڵی 1940 یش بەشداری پێشانگەی ئینتەرناشیونالی سوریالیستەکان دەکات لە شاری مەکسیکۆ ، وە لە زۆر سەرچاوەی تریش بە سوریالیست ناوی دەبەن لە پال ئەمانەش کەسانی تریش هەن بیروڕای جیاوازیان هەیە لەم بارەیەوە . بۆ نموونە :

دیاگۆ ، فریدا بە کەسێکی ڕیالیست ناو دەبات ، لە ساڵی 1943 لە ووتارێکدا بە ناوی (هونەری مەکسیکی و فریدا کالۆ) دەنووسێت ، (لە پانۆرامای هونەری مەکسیکی لە 20 ساڵی ڕابووردوودا ، ئیشەکانی کالۆ وەکو ئەڵماس بە سیمایەکی ڕەونەق و دیار و گەش دەدرەوشێنەوە ، وەهەروەها ئەوەش دەڵێت (ڕووبەرێکی پانوپۆڕی ڕیالیزم لەنێو تابلۆکانی فریدا دەبیندرێ) . مێژوونووسی هونەری " ئەنتۆنیۆ ڕۆدرێگس دەنووسێت (من بە سەرسووڕمانەوە و بە شتێکی چاوەڕێنەکراوی دەبینم ، من زیاتر لەژێر چەتری ڕیالیزمەوە دەڕوانم) هەروەها " میشێل کوڤارووبیەس " فریدای وەکو سوریالیستێک لە نووسینی (سەدەی بیستەم و هونەری مەکسیکی) ئەناساندووە ، وە " جولین لیڤی " یش فریدا وەکو سوریالیستێک ناناسێنێ و تەنانەت لە خوێندنەوەیک بۆ تابلۆی (ئاو چی پێبەخشیووم ؟) دا دەڵێت (دەتوانین وەکو تابلۆیەکی ڕیالیزمی سەیری ئەم تابلۆیە بکەین چونکە فریدا لەم تابلۆیەی خەونەکانی منداڵی و ئێستای بەیەکەوە گرێدەدا و گەمەیەکە لە نێوان خەون و خەم و ئومێدەکانی)، بەڵام ئەگەر بەشێوەیەکی گشتی سەیری هونەری شێوەکاری ئەمریکای لاتینی ئەوکاتە بکەین دەبینین لە زۆربەی ولاتەکان بۆ نموونە لە بەڕازیل شانیتا مالفاتی و تارسیلا دو ئەمەرال لە کوبا فولگینیسیۆ باتیستە و ئەمیلیا پلییز لە مەکسیکۆ دیاگۆ و فریدا کالۆ و ئەلفارۆ سیگوریۆ و ماریا ئەزکویردۆ لە کۆلۆمبیا بێرنەندۆ بۆتێرۆ ... زۆرانی تر . نزیکەی هەرهەموویان هونەرمەندی سەردەمێکن تەمەنیان لە یەکتریەوە نزیکە ، هەموویان بە گشتی لە سەرەتای سەدەی بیستەم لەژێر کاریگەری پۆست ئیمپرێشنیزم دا دەبن ، کاریگەرییەکانی پول گاگین بەدوای جەنگی جیهانی یەکەم بە تەواوی بەسەریانەوە دیار دەبێت دوای ئەمە دەکەونە ژێر کاریگەری کوبیزم پاشان سوریالیزم بە تایبەت پاش ئەوەی شێوەکارانی دادائی دەبن بە سوریالی وە بە تایبەت دوای سەفەرەکەی ئەندریۆ بریتۆنیش بۆ مەکسیک ئەم گۆڕانە بەسەر زۆرێک لە شێوەکارانی ئەمریکای لاتین ڕەنگ دەداتەوە ، وە بەدوای ساڵەکانی 1920 دەوە موڕالیزمی مەکسیک لەسەر دەستی دیاگۆ ڕیڤێرا وەکو ڕێبازێک و قوتابخانەیەک دەردەکەوێت وە کاریگەرییەکانی ئەم ڕێبازە تازەیە بەسەر ئەمەریکای باکووریش دیاردەبێت ، فریدا کالۆ نەک تەنها سوریاایزم ، بەڵکو تواناو بەهرەکەی خۆی لەگەڵ زۆرێک لە قوتابخانە و ڕبازە هونەرییەکان تاقی کردۆتەوە ئەوەتا لە تابلۆی (Madelita) کاریگەری کوبیزم و ستایلی کوبیزمی بەکارهێناوە ، لە هەندێک تابلۆی تر سومبولیزم لە هەندێکی تر ڕیالیزم ئیتر بە ستایلی جۆراوجۆر ئیشی کردووە . وە کتێبی (هونەری ئەمەریکای لاتین) لە چەند شوێنێک باس لەوە دەکات کەوا هونەرمەندی شێوەکار " ماریا ئیزکویردۆ " زۆر لە فریدا وە نزیکە وەکو ئەم ئێش و ئازار و موعاناتەکانی خۆی کێشاوە و ئیلهامی لە هونەری فۆلکلۆر و ترادیشن و کۆلۆنیالی

مەکسیکی وەرگرتووە چونکە خۆیلەخۆیدا داب و نەریت ڕیشەیەکی زۆر بەهێزی هەیە لە ئەمریکای لاتین کە کاریگەریەکانی بەسەر هەموو لقە ئەدەبی و هونەریەکاندا ڕەنگی داوەتەوە . دەکرێ ئەوەش بلێین بە پێی ئیشکردن و گرنگی دانی فریدا بە مەسەلە ئیرۆسیەکان و ڕەسم کردنی لاشەی ڕووت و وەکو فیمینیستێکیش پێداگرتن لەسەر مافەکانی ژنان و وەستانەوە بە دژی توندوتیژیەکانی ڕەگەزی نێر ، وە ئیشکردن لەسەر ڕووبەری هەستە نەستیەکان .. لەمانەوە دەتوانین بلێین فریدا لە سوریالیستەکانەوە نزیک بووە ، بەڵام بەشێوەیەکی گشتی بە پێی سەرچاوەکان و بەپێی تابلۆکانی ناتوانین فریدا کالۆ بە ڕێبازێک یان سەر بە قوتابخانەیەکی دیاریکراو بناسێنین.

فریدا کالۆ و (Self Portrait)

فریدا یەکێک لەو هونەرمەندە شێوەکارییانەیە کە زۆرترین پۆرتریتی خۆی کێشاوە ، لە کۆی 143 تابلۆ 55 تابلۆی پۆرتریتی خۆیی و کەسانی تر بووە کە لێیان پرسیوە بۆچی هێندە تابلۆی پۆتریتی خۆتت کێشاوە ؟ لە وەڵامدا گوتوویەتی (چونکە من هەمیشە تەنیا بوویمە و زۆر هەستم بە تەنیایی کردووە ..) فریدا لەو نامانەی کە بۆ ئەلجێندرۆی نووسیوە بە ئاشکرا ئەوە دەبینین کە چۆن هەمیشە ژان و تەنیاییەکانی خۆی نووسیوەتەوە . لە نامەیەکدا دەڵێت (ئێمە بۆ ئەوە هاتووینەتە دنیا تا ئازار بچێژین ...) لە نێو پۆرتریتەکانیش ئەگەر لە ڕەنگ و باکراووند و سیماکان بڕوانین هەست بەم ئازار و بارە دەروونیە خەمناکەی دەکەین ، فریدا بۆ ماوەی یەک ساڵ لە ماڵەوە لەنێو جێگادا دەکەوێت تاکە ڕێگایەک کە دەیتوانی بەهۆیەوە تەعبیر لە خۆی بکات ، تابلۆکانی بوون ، کەهلۆ خۆیی و دەروونی خۆیی و موعاناتەکانی ڕەسم کردووە . تابلۆکێشان بۆ ئەو تەنها شتێکی ئارەزوویی نەبووە ، بەڵکو هۆکارێک بووە بۆ ڕووبەڕوو بوونەوەی ژیان و مەینەتیەکانی ، (ڤانکۆخ) یش یەکێک لەو هونەرمەندانە بووە ، پۆرتریتی خۆی زۆر کێشاوە بەڵام نەک بە ئەندازەی فریدا بەڵام جیاوازییەک لە نێوان پۆرتریتەکانی ڤانکوخ و فریدا ئەوەبووە ، لەنێو پرۆتریتەکانی ڤانکوخ گۆشەیەک لە گۆشەکانی ژیانی دەبینی یان بارە دەروونیەکانی زەمەنێکی دیاریکراوی ڤانکوخ دەخوێنینەوە . بەڵام لە نێو پۆرتریتەکانی فریدا هەموو ژیانی دەخوێنینەوە ، نەک تەنها زەمەنێکی دیاریکراو ! بەمانایەک دەتوانین مێژووی ژیانی کالۆ لە نێو پۆرتریتەکانی بخوێنینەوە . چونکە کالۆ بەهۆی پۆرتریتەکانیەوە ، سەرتاپای کەسایەتی و ژان و باری دەروونی و پەیوەندیەکان و هەموو شتێکی خۆی کێشاوە .دەکرێ ئەمشێوە کارکردنەی فریدا ، کارکردن لەسەر پۆرتریتەکان و کێشانی خودی خۆی لەنێو تابلۆکانیدا ئەمە وەکو ستایلێکی هونەری ، فریدا کالۆی پێ بناسینەوە.

- فریدا کالۆ و یادەوەرییەکانی.

دەفتەری یادەوەرییەکانی فریدا ناتوانین تەنها لە ڕووی کرۆنۆلۆژییەوە سەیری بکەین ، تەنها تۆمارکردنی ڕووداوەکان و گێڕانەوەی ڕووداوەکان نین پڕاوپڕن لە وێنە و نیگاری جوان جوان و خەیاڵی شاعیرانە .. وە هەستی شاعیرانەی قووڵی بەکارهێناوە لە دەربڕینی ووشە و خەیاڵی فەنتازیایی و وەسفکردنی تخوبەکانی نێوان مەرگ و ژیان . دوای ئەوەی لە 13 ی ئۆگستی 1953 قاچی ڕاستەی دەبڕنەوە لە لاپەڕە 134 ی یادەوەرییەکانی لە پاڵ تابلۆیەک دەنووسێت (من قاچم بۆ چیە کە دوو باڵم هەبێت بۆ فڕین) ئەمە دەربڕینێکی هێندە شیعرییە پڕاوپڕە لە هەست و سۆز و خەیاڵی شاعیرانە ، یان لە شوێنێکی تردا دەڵێت (دیاگۆی من ، من چیتر بە تەنیا نابم ، تۆ هەمیشە هاودەمم بە ، لایلایەم بۆبکە تا بخەووم ، وام لێبکە بژییمەوە) دەکرێ دەفتەری یادەوەرییەکانی هەم وەکو دیوانێکی شیعری هەم وەکو ئەلبومێکیش نەخشێندراوە بە نیگار و تابلۆی هونەری سەرنجراکێش یان وەکو سەرچاوەیەکی گرنگی مێژوویی بخوێنینەوە چونکە هەروەک لە سەرەتاوە نووسیومانە لە سەردەمانی شۆرشی مەکسیک ئەو تەمەنی چوا پێنج ساڵان بووە لە نێو بیرەوەرییەکانی ئەو مێژووەمان بە چاوی منداڵێکی چوارساڵانە بۆ دەگێڕێتەوە چەند میهرەبان و بەخشندەییە منداڵێکی چوارساڵانە مێژوومان بۆ بگێڕێتەوە ، دەبێت چ شتێک لەمە ڕاستەقینە و بێگەردتر هەبێت ! ، لەلایەکی تر پڕاوپڕە لە خەیاڵی پاک و بێگەردی منداڵانە ، خاڵێکی تر تواناو بەهرەیەکی بێوێنە دەبیندرێ لەوەی کە هەمیشە بە سەلیقەیەکی هونەرییەوە خەریکی نووسینەوەی خۆی بووە چ لە نێو تابلۆکانی چ لە نێو یادەوەرییەکانی ، وە لە شوێنێکی تری یادەوەرییەکانی زۆر مرۆڤانە باس لە ئازار و موعاناتەکانی ئاژەلان دەکات کە خۆشەویستیەکی بێئەندازەی بۆیان هەیە ، هەر لە نێو یادەوەرییەکانی تابلۆیوکی هەیە بەنێوی (سەما بۆ خۆرەتاو) ، تابلۆکە بریتی یە لە کۆمەڵە ئاژەلێک لەکاتی سەمادا وەهەروەها لە دوایین ساڵەکانی ژیانیدا وەک ئەوەی زانیبێتی لە مردن نزیک بۆتەوە ، زۆرێک لە وێنەکانی لە سەر میوەجات و ئاژەل و لەنێو یادەوەریەکانی لە لاپەڕەکانی کۆتایی لە زۆر شوێن وێنەی ئەسپی کێشاوە یان وێنەکانی خۆی باڵی بۆ کردوون لە چەشنی فریشتەکان ، وە زۆر خەمباری ئەوەیە کە ئاژەلان لەکاتی موعانات و دڵتەنگیان دا ناتوانن هەست و خەمەکانیان پێشان بدەن وە یان دەربڕن ! لە نێو یادەوەرییەکانی هەست بە عەشقێکی شێتانە دەکەین بەرامبەر بە دیاگۆ ، لە زۆرێک لە نووسینەکانی ئەم خۆشەویستیەی خۆی دەربڕیوە کە لە خۆیی و لە هەموو کەسی تری خۆشویستووە ، ئەوەتا لە شوێنێک زۆر شاعیرانە بۆی دەنووسێت (دیاگۆی من ، ئاوێنەی شەوانانم ، چاوە سەوزەکانی تۆ دەبریسکێنەوەلە نێو مندا ، شەپۆڵدەدەن لە نێو دەستەکانم دا ، ئێوە لە نێو بۆشاییەکاندا پڕاوپڕن لە دەنگ پڕاوپڕن لە سێبەر و پڕاوپڕن لە ڕووناکی .. لە کۆتاییەکەش دەنووسێت وا هەست دەکەم جەستەم بە ئامێز و مەچەکەکانی تۆ دەورە دراوە ! یان لە شوێنێکی تر مەبەستی نووسینەکەی ئەوەیە و دەڵێت من ماچ بە

ڕووبار دەبەخشم و خۆشەویستیش بە دیاگۆ) وە یادەوەرییەکانیشی لە کتێبێکی جوان و قەشەنگ کۆکراونەتەوەو بە چاپگەیاندراوە ، وە لە لایەن (کارلۆس فێنتەس) دوە پێشەکی بۆ نووسراوە.

- فریدا کالۆ و قۆناغی دوای مردن.

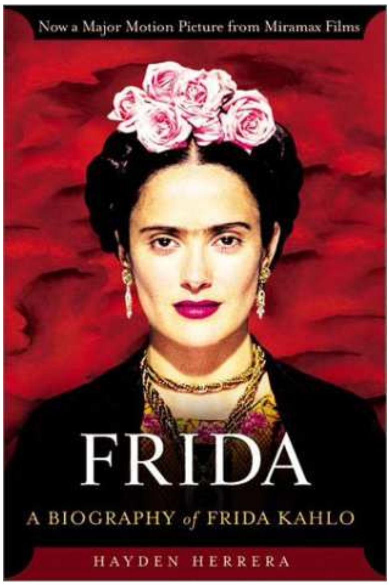

دیارە لە سەرەتاوە فریدا هیچ جۆرە نەخشە و پلانێکی لە خەیاڵ نەبووە کە ببێتە " نیگارکێش یان هونەرمەندی شێوەکاری " بەڵام وەکو باسمان کردووە ڕووداوە تراژیدیەکەی ئازاری 1925 هەموو نەخشە و ئاراستەکانی ژیانی گۆڕیوە . ئەو حەزی دەکرد پلەی بەرزی خوێندن تەوا و بکات و ببێتە پزیشک . هەر بەرێکەوت بۆ ڕەواندنەوەی هەستە تەنهاییەکانی دەستی بە نیگارکێشان کردووە ، بەڵام هێندە بەهرەدار بوو لەم بوارەدا توانی لە ماوەیەکی زۆر کەم مێژوویەکی درەخشان و پڕ لە سەروەری لە ئاستی دنیا بۆخۆی تۆمار بکات ، وە لە هەموو ژیانیدا تەنها سێ پێشانگەی تایبەتی خۆی کردۆتەوە (لە ئەمریکا و فەرەنسا و مەکسیک) بەڵام بە ماوەیەکی زۆرکەم دوای مردنی ناوودەنگی هونەری تا ئاستێکی بروانەکرا و بە دنیادا بڵاوبۆتەوە ، بڕواناکەم هیچ هونەرمەندێک هێندەی فریدا لە کورترین ماوەدا بەم شێوە ئەفسانەییە باسی کرابێت ، بە تایبەت لە مەکسیک و ئەمریکای لاتین و تا ئاستێک ئەورووپاش .

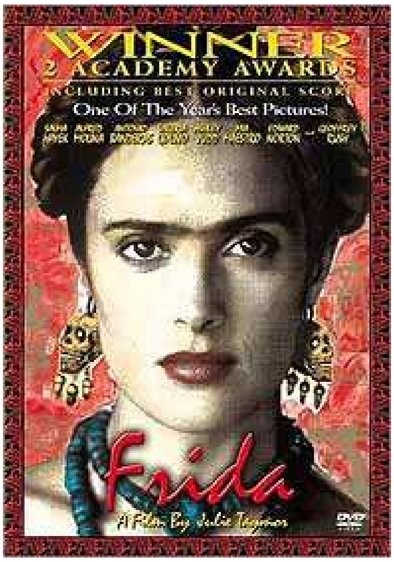

فریدا یەکێکە لەو هونەرمەندە نیگارکێشانەی بەبەردەوامی لە گەلەرییە بەناوبانگەکانی دنیا تابلۆکانی نمایش دەکرێت و تاکو ئێستا زۆرترین تابلۆی فرۆشراوە ." پاپلۆ پیکاسۆ " بەشێوەیەک باسی فریدا دەکات کە ڕەنگە بۆ دیاگۆ زۆر دژواربێت تا ئەوئاستە باسی گەشە و گەورەیی فریدا بکات . پیکاسۆ لە نامەکەدا دەنووسێت (نە دیەگین و نە من و نە تۆ ، ئەو توانایەمان نیە لە نیگارکێشان دا بەو ئاستەی فریدا کەهلۆ بەخێرایی بۆ پێشەوە بڕۆین) وە هەمیشە بەشێوەی ئەفسانەیی یادی دەکەنەوە و ناوی دەهێنندرێ .لە پاییزی 1977 حکومەتی مەکسیک گەورەترین و شکۆدارترین پیشانگەی بۆ تابلۆ و ئیشەکانی کالۆ دەکاتەوە ، بۆ ڕێزگرتن و شانازیکردنیان بەم هونەرمەندە پایەدارەیان ، تا ئێستا 27 کتێب لەسەر ژیان و بەرهەمەکانی نووسراوە بەناوبانکترینیان کتێبەکانی " هایدن هیرێر " ن ، وە هەروەها تاکو ئێستا 9 فلیم لەسەر ژیان و بەرهەمەکانی وەبەرهەم هاتوون ، بەناوبانگترینیان فلیمی(Frida) یە لە ساڵی 2003 لە دەرهێنانی " جولی

تەیمۆر و لە نواندنی سەلما هەیاک و ئەلفرێد مۆلینیا " ئەم فلیمە یەکێکە لە فلیمە سەرکەتووەکانی هۆلی وود تا ئێستا دوو جار خەڵاتی ئەوسکاری وەرگرتووە ،

- چەند تابلۆیەکی فریدا کالۆ.

سەرچاوەکان:

Frida Kahlo – The Paintings -1
Author : Hayden Herrera
Frida - 2
A biography of Frida Kahlo
Author : Hayden Herrera
Frida Kahlo and Diego Rivera - 3
Author : Isabel Alcantaro
And Sandra Egnolff
The Diary of Frida Kahlo -4
Author : Frida Kahlo with Introduction by Carlos Fuentes
100 Artists -5
Who changed the world
Barbara Krystal
ISMS -6
Understanding Art
Stephen Little
Latin American art of 20th century -7
Edward ،By : Lucie Smith
-8 چەند ماڵپەڕێکی ئەنتەرنێت تایبەت بە فریدا کالۆ

تەواو